

**A MAGYARORSZÁGI AGGLOMERÁLÓDÁS FOLYAMATÁNAK
ALAKULÁSA**

c. (1400-as nyilvántartási számú)

OTKA kutatás

Kutatási zárójelentés

Az 1991-1994 között végzett munkáról

Témavezető kutató

dr. Valér Éva

Munkatársak

Dr.BihalyTamás

Vári Ferenc

Kleiner Erzsébet

TARTALOM

1. Bevezető, a kutatás módszere
 2. Az agglomerálódást kifejező tényezők időbeli változása
 3. A területi koncentráció helye, mértéke, tartóssága
 4. Agglomerációk, agglomerálódó térségek lehatárolása
 5. Az agglomerációk, agglomerálódó térségek típusai
- 1. Bevezető, a kutatás módszere**

A kutatás kiinduló hipotézise szerint az agglomerációk olyan településegységek, ahol

- • igen sok tényező (népesség, termelés, infrastruktúra, stb.) sűrűsödik, koncentrálódik,
- • sokrétűek és sokirányúak a településközi kapcsolatok,
- • és amelyek az újdonságok, innovációk megjelenési helyei.

Ehhez azonban hozzá kell tenni, hogy

- • a különböző jelenségek sűrűsödése állandóan változó folyamat tartalmában és területi kiterjedésében egyaránt,
- • a településközi kapcsolatok időben szintén változnak,
- • az újdonságok, innovációk pedig előbb-utóbb elterjednek a településrendszer egészében, megszűnnek az agglomerációk jellemzői lenni.

Az eddigi kutatások – bár mindegyikükben szerepeltek időbeli változást is kifejező mutatók is – egy-egy adott időpontban létezett agglomerációkat határoztak le, és nem foglalkoztak azzal, hogy időben hogyan változnak az agglomerálódást előidéző tényezők, illetőleg hogy hogyan változik az agglomerációk területi kiterjedése. Jelen kutatás arra kíván választ adni, hogy hogyan alakultak ezek a folyamatok 1970-től 1980-on át 1990-ig.

A kutatás módszere az agglomerálódásnak, mint különböző tényezők területi sűrűsödésének statisztikai vizsgálatára korlátozódott, mivel a pénzügyi feltételek nem tették lehetővé a településközi kapcsolatok csak helyszíni bejárások sorozatával beszerezhető információinak figyelembevételét.

Első lépésként kiválasztásra került a legfontosabbnak tekintett 30 olyan mutató, amely kifejezi az agglomerálódást jellemző területi koncentrációt. Ezen sűrűségmutatók 1970-es, 1980-as és 1990-es településenkénti értékeivel faktoranalízisek készültek, és a faktorstruktúra változása alapján került sor az agglomerálódást jellemző tényezők időbeli változásának értékelésére.

A következő munkafázisban az ország településállományából leválogatásra kerültek a területi koncentrációt hordozó települések, azok, amelyek a vizsgált 30 mutatóból legalább 5-ben országos átlag feletti értékkel rendelkeztek. Ezt követte a területi koncentrációt hordozó települések kisebb-nagyobb halmazából az agglomerációk-agglomerálódó település csoportok kiválasztása, olyan térségek lehatárolása, amelyek legalább 5 egymással nem pusztán határos, hanem kapcsolatban is álló települést tartalmaznak. (Ez utóbbi szempont megítélésében a kutatók több évtizedes gyakorlati tapasztalataikra támaszkodtak.) A kutatás végső fázisában a területi koncentráció tartalma, mértéke és területi elhelyezkedése – terítettsége – alapján került sor az agglomerációk, agglomerálódó térségek típusainak meghatározására

2. Az agglomerálódást kifejező tényezők időbeli változása

A faktoranalízisbe vont tényezők a következők voltak:

1. 1. a lakónépesség számának változása
2. 2. az ipari aktív keresők aránya a 15 éven felüliekből
3. 3. ipari aktív keresők aránya
4. 4. terciér aktív keresők aránya
5. 5. szellemi foglalkozású aktív keresők aránya
6. 6. legalább érettségizettek aránya a 15 éven felüliekből
7. 7. felsőfokú végzettségűek aránya a 15 éven felüliekből
8. 8. bejárók aránya a helyben foglalkoztatottakból
9. 9. iparban dolgozók aránya a helyben foglalkoztatottakból
10. 10. szellemi dolgozók aránya az iparban foglalkoztatottakból
11. 11. 1 foglalkoztatottra jutó bruttó állóeszköz az iparban
12. 12. gépek-berendezések aránya az ipari bruttó állóeszközből
13. 13. 1 foglalkoztatottra jutó vill. Energia felhasználás az iparban
14. 14. szállodai férőhelyek aránya a kereskedelmi férőhelyekből
15. 15. 1 ker. férőhelyre jutó vendégéjszakák száma
16. 16. külföldi vendégéjszakák aránya az összes vendégéjszakából
17. 17. vezetékes vízzel ellátott lakások aránya
18. 18. közcsatornába bekapcsolt lakások aránya
19. 19. csatornázott lakások aránya a vízzel ellátottakból
20. 20. az utolsó 10 évben épített lakások aránya
21. 21. emeletes lakóépületek aránya
22. 22. 1 háztartásra jutó villamos energia fogyasztás
23. 23. egységnyi közigazgatási területre jutó lakónépesség
24. 24. egységnyi belterületre jutó lakónépesség
25. 25. belterület aránya a közigazgatási területből
26. 26. egységnyi közigazgatási területre jutó ipartelepek száma
27. 27. egységnyi közigazgatási területre jutó kereskedelmi szálláshelyek száma
28. 28. egységnyi közigazgatási területre jutó lakóépületek száma
29. 29. 1 lakóépületre jutó háztartások száma
30. 30. egységnyi területre jutó helyben foglalkoztatottak száma.

A faktoranalízisek az **SPSS-PC** statisztikai programcsomag faktoranalízis programjával készültek. Mindhárom vizsgált évre vonatkozóan 8 faktor magyarázta az összes eltérések 70 %-nál nagyobb arányát. Elemzésre mindhárom esetben a rotált faktormátrix került.

1970-ben az első faktor 35 %-os súlyt képviselt. Elsősorban a 13., 14., 17., 18., 21. És 29. Mutatóval állt szoros kapcsolatban. **Összefoglalóan a városiasság faktoraként volt interpretálható,** de figyelemre méltó, hogy annak klasszikus mutatói mellett ide tartozott a magas szinten villamosított ipar, és a szálloda, mint a városias idegenforgalom feltétele.

1980-ban az első faktor 36,3 %-os súlyt képviselt, és az 1970-ben is meghatározó 18., 21. És 29. Mutatón kívül a 19., 26. És 30. Mutatóval állt a leginkább kapcsolatban. **Összességében ez is a városiasság faktorának volt tekinthető, sőt az 1970-esnél sokkal inkább annak általános felfogása értelmében:** a közművesítettség, az intenzív beépítettség és a munkaerő területi koncentrációjaként.

1990-ben az első faktor – 35,1 %-os súllyal – olyan tényezőkkel állt szoros kapcsolatban, amelyek korábban sokkal kisebb jelentőséggel bírtak, és több faktorban szerepelve eléggé független tényezői voltak a területi koncentrációnak (1., 2., 5., 6., 7., 17., 20., 22.) a fejlődési dinamika, a magas szintű foglalkoztatással összefüggő viszonylag magas életszínvonal és szellemi potenciál faktora volt.

1990-re a városiasság jelentősége csökkent, már csak a második faktortal volt azonosítható, de nagy tartalmi hasonlóságot mutatott az 1980-as városiassági (első) faktortal.

1970-ben és 1980-ban egymástól kissé eltérő tartalommal a népesség, a munkaerő és a beépítés területi sűrűsödése alkotta a második faktort, ugyanez 1990-ben a harmadikat.

Az 1970-es és 1980-as harmadik faktor egymással teljesen megegyezően a szellemi potenciál faktora volt. 1990-ben nem volt ilyen önálló faktor, azok a mutatók, amelyek 1970-ben és 1980-ban ide tartoztak, többségükben az első faktorba kerültek át.

1970-ben és 1980-ban némiképp eltérő tartalommal a növekedési dinamika faktoraként volt interpretálható a negyedik faktor, olyan mutatókkal, amelyek többsége 1990-re az első faktorba került.

Az 1990-es negyedik faktor az iparosodottság és az ipar korszerűségének faktora volt, hasonlóságot mutat az 1980-as, sőt az 1970-es ötödik faktortal is.

1970-ben az ipar korszerűsége képezte az ötödik faktort, 1980-ban szintén, de némiképp eltérő tartalommal, és 1980-ra megjelent még egy ipari – az ipar intenzív jellegét kifejező – faktor a hetedik helyen. 1990-ben is létezett ez az ipar intenzív jellegét kifejező faktor, szintén a hetedik helyen.

1990-ben az ötödik faktor volt az idegenforgalom faktora, amely 1980-ban a hatodik faktort alkotta, 1970-ben még csak a hetediket, és tartalmi eltérések is kimutathatók a jelentőségnövekedés mellett.

1970-ben a beingázás alkotta a hatodik faktort. 1980-ban ennek olyan kicsi volt a jelentősége, hogy nem szerepelt az első 8 faktor egyikében sem, 1990-ben viszont ez képezte a nyolcadik faktort.

A magas szintű foglalkoztatottság 1970-ben önállóan képezte a nyolcadik faktort. Jelentősége folyamatosan nőtt, 1980-ra a negyedik, 1990-re az első faktorba került, de nem önállóan, hanem más tényezőkkel együtt.

1980-ban az ipari foglalkoztatás önállóan alkotta a nyolcadik faktort. Ez 1970-ben is és 1990-ben is nagyobb jelentőséggel bírt – de nem sokkal – és más tényezőkkel együtt képezte 1970-ben a negyedik, 1990-ben a hatodik faktort.

A faktorstruktúra különbségei tehát az első faktorban, valamint a faktorstruktúra kis jelentőségű utolsó 3 faktoránál jelentkeznek elsősorban. **Növekvő jelentősége**

a népesség, a munkaerő, a szellemi potenciál, az idegenforgalom és az ipar koncentrációjának, csökkenő jelentősége a nem mezőgazdasági foglalkoztatásnak, a közművesítettségnek és a beépítési intenzitásnak van.

3. A területi koncentráció helye, mértéke és tartóssága

A számítógéppel való leválogatás szerint 1970-ben 593, 1980-ban 657, 1990-ben pedig 880 olyan település volt az országban, amelyekben a vizsgált 30 mutatóból legalább 5 volt átlag feletti. (10,8 ill. 33,9 % növekedés.)

A területi koncentrációt hordozó települések legnagyobb hányada tartósan Pest megyében van, valamint Borsodban, ahol a hetvenes évekbeli csökkenés után a nyolcvanas években újra nőtt az arányuk. Tartósan magas a területi koncentrációt hordozó települések jelenléte Veszprém megyében, viszonylag magas és tartósan növekvő Győr-Moson-Sopronban, és növekszik Somogyban. Ugyanakkor Pest, Heves, Nógrád és Szabolcs megyében egyre kisebb hányada van a területi koncentrációval jellemezhető településeknek. Annak ellenére, hogy ezen – növekvő számú – település területi eloszlásában gyökeres változás 20 év alatt nem következett be, bizonyos mértékű területi kiegyenlítődés igen, mivel azokban a megyékben – főleg az Alföldön – ahol viszonylag kevés ilyen település volt, a növekedési ütem lényegesen meghaladta az országos átlagot. (Csongrádban 89 %, Szolnokban 83 % növekedés.)

A települések döntő többségében – 1970-ben 63,7 %-ában, 1980-ban 64,5 %-ában, 1990-ben 65,8 %-ában – csak 5-9 mutató értéke haladta meg az országos átlagot, tehát a koncentráció mértéke viszonylag kicsi volt. Az olyan települések aránya, amelyekben a vizsgált 30 mutatóból 10-14 koncentrált, 1970-ben 20,4 %, 1980-ban 19,0 %, 1990-ben 18,4 % volt. Hasonlóképpen számszerűen nőtt, de arányában szinte változatlan maradt a 15-nél több átlag feletti mutatóval rendelkező települések köre. Mindezt összevetve a területi koncentráció mértéke országosan kissé csökkent.

Az országosnál nagyobb mértékű koncentráció elsősorban Pest, Komárom, Somogy és Tolna megyét jellemezte, ahol az országos átlagnál lényegesen és tartósan magasabb volt a 10-14, sőt az annál több átlag feletti mutatóval rendelkező települések aránya, valamint Baranya megyét, ahol a nagyobb koncentráció tartós volt, de nem sokkal átlag feletti, és Veszprém megyét, ahol a különbség 1990-re meg is szűnt.

Abból a 880 településből, amely 1990-ben legalább 5 tényezőben átlag feletti értékkel rendelkezett, 469 volt olyan, amely szerepelt az 1970-es 593-on és az 1980-as 657-en belül is. Tehát a területi koncentrációval jellemezhető települések 53,5 %-a tartósan a területi koncentráció hordozója. A 880 település 13,4 %-a a hetvenes években, 28,5 %-a a nyolcvanas években vált a területi koncentráció hordozójává.

A területi koncentrációt hordozó települési kör nemcsak bővült, hanem szűkült is, ha sokkal kisebb mértékben is. %8 település 1970-ben még a területi koncentráció hordozója volt, később már nem, 22 pedig 1970-ben és 1980-ban igen, de 1990-ben már nem. !6 település átmenetileg – 1980-ra – a területi koncentráció

hordozójává vált, de ez nem volt tartós, ugyanakkor 92 településben a koncentráció csökkenése volt átmeneti jelenség, 1980-ra megszűnt, majd újra létrejött.

A területi koncentrációt hordozó települési kör legnagyobb mértékű stabilitása Pest megyét jellemezte, ott az 1990-ben területi koncentrációval jellemezhető települések 78 %-a 1970-ben is és 1980-ban is ebbe a körbe tartozott. A hetvenes években az Alföldön Szabolcs és Hajdú megyében bővült az országos átlagot jóval meghaladó mértékben a területi koncentrációt hordozó települések köre, a Dunántúlon Baranya, Győr, Vas és Zala megyében, összességében tehát a területi koncentráció fokozódása főleg dunántúli jelenség volt. A nyolcvanas években a dunántúli Baranya, Fejér, Győr, Komárom, Somogy és Vas megye mellett az Alföldön Bács és Szolnok megyében nőtt átlag feletti mértékben a területi koncentrációval jellemezhető települési kör, tehát változatlanul elsősorban a Dunántúlon.

4. Agglomerációk, agglomerálódó térségek lehatárolása

Jelen vizsgálat általában azokat a térségeket tekinti agglomerációnak illetőleg agglomerálódó területeknek, ahol legalább 5 területi koncentrációt hordozó település helyezkedik el egymással határosan. Az ezen az alapon lehatárolható térségek módosításra kerültek két okból is. Egyrészt szükség van az egymással határos, de nem összefüggő, vagy egymást átfedő térségek szétválasztására, másrészt az egymással határos területi koncentrációt hordozó települések nem minden esetben alkotnak agglomerálódó térséget, előfordul önálló települések puszta egymásmellettsége is.

A statisztikai vizsgálatot a kutatásban résztvevők, valamint a korábbi agglomeráció kutatások készítői – Dr. Kőszegfalvi György és Szántó Ivánné – hely- és tárgyismeretével kiegészítve került sor az agglomerációk, agglomerálódó térségek lehatárolására. A lehatárolt térségek a következők:

1970 1980 1990

1. Budapest (104 tel.) 1. Budapest (96 tel.) 1. Budapest (123 tel.)
2. Velence (5 tel.) 2. Velence + 2. Velence (6 tel.)
- Székesfehérvár (10 tel.) 3. Székesfehérvár(15 tel.)
4. Dunaújváros (6 tel.)
3. Esztergom (12 tel.) 3. Esztergom (11 tel.) 5. Esztergom (28 tel.)
4. Tatabánya (8 tel.) 4.Tatabánya+ 6 .Tatabánya
5. Oroszlány (9 tel.) Oroszlány (20 tel.) (Oroszlánnyal) (29 tel.)
6. Veszprém (12 tel.) 5. Veszprém (17 tel.) 7. Veszprém +Ajka

7. Ajka (9 tel.) 6. Ajka (6 tel.) (30 tel.)

8. Tapolca (7 tel.) 7. Tapolca (7 tel.) 8. Tapolca (9 tel.)

9. Balaton (41 tel.) 8. Balaton (44 tel.) 9. Balaton (61 tel.)

10. Győr (12 tel.) 9. Győr (20 tel.) 10. Győr (27 tel.)

11. Sopron (5 tel.) 10. Sopron (6 tel.) 11. Sopron (7 tel.)

11. M.m. óvár (8 tel.) 12. M.m. óvár (13 tel.)

13. Sárvár (13 tel.)

12. Szombathely (12 tel.) 14. Szombathely (24 tel.)

12. Zegerszeg (7 tel.) 13. Zegerszeg (8 tel.) 15. Zegerszeg (11 tel.)

16. Gutorfölde (6 tel.)

13. N.kanizsa (9 tel.) 14. N.kanizsa (9 tel.) 17. N.kanizsa (11 tel.)

14. Kaposvár (5 tel.) 15. Kaposvár (5 tel.) 18. Kaposvár (10 tel.) . 19. Dombóvár (7 tel.)

15. Pécs (7 tel.) 16. Pécs (11 tel.) 20. Pécs (15 tel.)

17. Villány (5 tel.) 21. Villány (6 tel.)

22. Szekszárd (13 tel.)

16. Hatvan (10 tel.) 18. Hatvan (7 tel.) 23. Hatvan + Salgótarj.

17. Salgótarján (12 tel.) 19. Salgótarján (12 tel.) (27 tel.)

18. Gyöngyös (7 tel.) 20. Gyöngyös (6 tel.) 24. Gyöngyös (11 tel.)

19. Parád (7 tel.) 21. Parád (7 tel.) 25. Parád (8 tel.)

20. Eger (8 tel.) 22. Eger (7 tel.) 26. Eger (12 tel.)

21. Ózd (11 tel.) 23. Ózd (12 tel.) 27. Ózd (13 tel.)

22. Miskolc (33 tel.) 24. Miskolc (33 tel.) 28. Miskolc (55 tel.)

29. Mezőkövesd (11 tel.)

30. Encs (5 tel.)

23. Szerencs (6 tel.) 25. Szerencs (5 tel.) 31. Szerencs (7 tel.)

32.S.újhely (8 tel.)

24.Nyíregyháza (5 tel.) 26.Nyíregyháza (10 tel.) 33.Nyíregyháza (11 tel.)

25.Záhony (7 tel.) 27.Záhony (12 tel.) 34.Záhony (17 tel.)

26.Mátészalka (8 tel.) 28.Mátészalka (9 tel.) 35.Mátészalka (8 tel.)

27.Szolnok (5 tel.) 29.Szolnok (6 tel.) 36.Szolnok (13 tel.)

28.Békéscsaba (9 tel.) 30.Békéscsaba (8 tel.) 37.Békéscsaba (12 tel.)

Összesen 380 tel. 408 tel. 689 tel.

A legfontosabb változások a következőkben összegezhetők:

- • A budapesti agglomeráció legalább kétszerese a hivatalosan lehatárolt 43 településnek. Észak felé átfedésben van a Dunakanyar üdülőterületével, mivel Szentendre és Vác még a fővárosi agglomeráció része, a tőlük északra fekvő települések pedig Szentendrével ill. Váccal alkotnak agglomerálódó térséget. Hasonló a helyzet kelet felé is, Gödöllő még része a fővárosi agglomerációnak, saját agglomerációs körzete pedig Hatvanig terjed,
- • 1970-re már kialakult egy agglomerálódó térség a Velencei-tó déli partján, Székesfehérvár körül azonban még nem, 1980-ra a Velencei-tó térsége Székesfehérvárral és a szomszédos településekkel bővült, 1990-re pedig különvált egymástól a Velencei-tó körüli és a székesfehérvári agglomeráció,
- • 1980-ra egyesült Tatabánya-Tata agglomerációja Oroszlány térségével, 1990-re pedig Veszprém-Várpalota környéke Ajka térségével és Hatvan-Salgótarján körzete vált egybefüggő agglomerációvá,
- • 1980-ra jött létre Mosonmagyaróvár és Villány környékén, valamint Szombathely és Kőszeg között egy-egy agglomerálódó településcsoport,
- • 1990-re Dunaújváros, Sárvár, Gutorföldre, Dombóvár, Szekszárd, Mezőkövesd, Encs és Sátoraljaújhely-Sárospatak környékén bontakozott ki az agglomerálódás folyamata.

Az Alföldön – Szabolcs megyét kivéve – Szolnok és Békéscsaba környékén tekinthető agglomerálódónak a területi koncentrációt hordozó települések halmaza. Valóságos volt az agglomerálódás Szeged körül is, de az agglomeráció legtöbb települése (Kiskundorozsma, Algyő, Tápé, Szőreg) szegeddel közigazgatási összevonásra került.

5. Az agglomerációk agglomerálódó térségek típusai

Az agglomerációk, agglomerálódó térségek típusainak meghatározása (a jelen kutatás anyagi keretei között) azon az alapon történt, hogy

- a. a. miben jelentkezik a területi koncentráció, mely tényezők átlag feletti sűrűsége jellemző elsősorban a térség településeire,
- b. b. milyen mértékű a területi koncentráció, mennyi a 10-nél több átlag feletti mutatóval rendelkező település,

- c. c. hol jelentkezik a területi koncentráció, milyen annak eloszlása a térség települései között.
- a. a. A területi koncentráció tartalma szerint a vizsgált 3 évben 3 alapvető térségtípus volt megkülönböztethető (némi összevonásokkal)
- • Komplex térségek, amelyeket egyaránt jellemez a népességnövekedése és koncentrációja, a munkaerő koncentráció és a beépítettség és infrastruktúra koncentrációja,
 - • Munkaerőt és beépítettséget – infrastruktúrát koncentráló térségek, amelyekben a népességszám növekedése nem jellemző, területi koncentrációja is kevésbé,
 - • Elsősorban munkaerőt koncentráló térségek mérsékelt népesség – beépítettség – és infrastruktúra koncentrációval, népességnövekedés nélkül.
- a. a. A területi koncentráció mértéke szerint a térségek lehetnek
- • Agglomerációk, amelyekben viszonylag nagy mértékű a területi koncentráció, a települések jelentős hányada 10 vagy több tényezőben átlag feletti,
 - • Agglomerálódó térségek, amelyekben viszonylag kis mértékű a területi koncentráció, a települések – egy-két központi települést leszámítva – általában legfeljebb 9 tényezőben átlag feletti.
- a. a. A lehatárolt térségeken belüli települések átlag feletti mutatói számában mutatkozó különbségek alapján a térségek lehetnek
- • Agglomerációs vagy agglomerálódó térségek, ahol az átlag feletti tényezők száma többé-kevésbé folyamatosan csökken, nincs a többtől gyökeresen különböző koncentrációjú központ,
 - • Városkörnyéki agglomerációk vagy agglomerálódó városkörnyékek, ahol a térségen belüli egy vagy néhány településben lévő átlag feletti mutatók száma és a többi településben lévő átlag feletti mutatók száma között igen nagy (kb. kétszeres) a különbség.

E háromféle szempont együttes figyelembevételével (összevonások után) az agglomerációknak, agglomerálódó térségeknek 1970-ben és 1980-ban 5, 1990-ben 6 típusa alakult ki, a következők szerint:

1. Komplex agglomerációs térségek

1970 1980 1990

1. Budapesti 1. Budapesti 1. Budapesti
2. Esztergomi 2. Esztergomi 2. Esztergomi
3. Balatoni 3. Balatoni 3. Balatoni
4. Miskolci 4. Miskolci 4. Miskolci

5. Tatabányai 5. Tatabányai

6. Veszprémi

2. Komplex városkörnyéki agglomerációk

1. Győri

2. Mosonmagyaróvári

3. Szombathelyi

4. Kaposvári

5. Szekszárdi

3. Komplex agglomerálódó városkörnyékek

1. Velencei 1. Velencei 1. Velencei

2. Szolnoki 2. Szolnoki 2. Szolnoki

3. Soproni 3. Nagykanizsai 3. Soproni

4. Pécsi 4. Mátészalkai 4. Pécsi

5. Gyöngyösi 5. Békéscsabai 5. Gyöngyösi

6. Tatabányai 6. Székesfehérvári

7. Oroszlányi 7. Dunaújvárosi

8. Veszprémi 8. Zalaegerszegi

9. Győri 9. Villányi

10. Kaposvári 10. Egri

11. Salgótarjáni 11. Encsi

12. Ózdi 12. Sátoraljaújhelyi

4. Főleg munkaerőt-beépítést koncentráló agglomerálódó városkörnyékek

1. Szerencsi 1. Szerencsi 1. Szerencsi

2. Záhonyi 2. Záhonyi 2. Záhonyi

3. Zalaegerszegi 3. Zalaegerszegi 3. Sárvári

4. Békéscsabai 4. Ózdi 4. Ózdi
5. Nyíregyházi 5. Nyíregyházi 5. Dombóvári
6. Nagykanizsai 6. Ajkai 6. Nagykanizsai
7. Mátészalkai 7. Győri
8. Soproni
9. Szombathelyi
10. Kaposvári
11. Salgótarjáni
12. Veszprémi

5. Főleg munkaerőt koncentráló agglomerálódó városkörnyékek

1. Tapolcai 1. Tapolcai 1. Tapolcai
2. Egri 2. Egri 2. Békéscsabai
3. Hatvani 3. Hatvani 3. Salgótarjáni
4. Ajkai 4. Gyöngyösi 4. Nyíregyházi
5. Pécsi 5. Mátészalkai
6. Villányi
7. Mosonmagyaróvári

6. Főleg munkaerőt koncentráló agglomerálódó térségek

1. Parádi 1. Parádi 1. Parádi
2. Gutorföldei
3. Mezőkövesdi

A változásokat a hetvenes években elsősorban az jellemezte, hogy az igen erőteljesen a városok felé irányuló migráció és a városok preferált fejlesztése nem kedvezett az agglomerálódásnak, annak területi és tartalmi kiterjedése 1980-ra számos térségben csökkent. Ezzel ellentétben a nyolcvanas éveket az agglomerálódás fokozódása jellemezte. Nemcsak a területi koncentrációt hordozó települések száma nőtt dinamikusán, hanem az egyes településekben is fokozódott a területi koncentráció mértéke, valamint az egyes térségeken belül a nagy területi koncentrációt képviselő települések aránya. Az 1980-as 30 térség egyharmada

ugyanabban a típusban maradt, egyharmada nagyobb koncentrációjú és komplexebb típusba került át, egyharmadában azonban csökkent az agglomerálódottság. Ugyanakkor az agglomerálódás folyamatának erősödését jelzi a nyolcvanas években az agglomerálódó térségek, azon belül a komplex agglomerációk jelentős számbeli növekedése, és a komplex városkörnyéki agglomerációs típus megjelenése.